

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η πανδημία του κορωνοϊού, εκτός από την πίεση στο σύστημα υγείας που προκάλεσε και προκαλεί παγκοσμίως, επέφερε και σοβαρή διατάραξη της οικονομικής ζωής, η οποία εκδηλώθηκε με τη δημιουργία ποικίλων κλυμάτων στην εκπλήρωση πλείστων όσων συμβατικών υποχρεώσεων. Η νόσηση εργαζομένων από τον COVID-19, η αναστολή λειτουργίας επιχειρηματικών κλάδων, οι περιορισμοί που επιβλήθηκαν από τα κράτη στην κυκλοφορία ανθρώπων και εμπορευμάτων, η επιβολή απαγορεύσεων στις εισαγωγές και εξαγωγές προϊόντων, η λήψη προληπτικών μέτρων για την αναχαίτιση της διασποράς του ιού (ιδίως με τη μορφή των lockdowns) ανάγκασαν πολλές επιχειρήσεις να αναστείλουν πρόσκαιρα την εκπλήρωση των συμβατικών τους υποχρεώσεων.

Τα παραπάνω προσωρινά κλύματα εκπλήρωσης της παροχής, τα οποία είναι άλλοτε πραγματικά (π.χ. νόσηση του προσωπικού της επιχείρησης) και άλλοτε νομικά (π.χ. αναστολή λειτουργίας της επιχείρησης με κρατική εντολή), έφεραν αίφνης στο προσκήνιο μια παραμελημένη μορφή ανώμαλης εξέλιξης της συμβατικής σχέσης, την αποκαλούμενη «παροδική αδυναμία παροχής». Πρόκειται για περίπτωση ανωμαλίας περί την εκπλήρωση της σύμβασης, η οποία δεν ρυθμίζεται στον Αστικό Κώδικα, αναφέρεται όμως ως πιθανή στα εγχειρίδια του Γενικού Ενοχικού Δικαίου.

Με τον όρο «παροδική αδυναμία παροχής» περιγράφεται συνήθως στη θεωρία ένα ευρύ φάσμα περιπτώσεων, στις οποίες η εκπλήρωση της συμβατικής υποχρέωσης είναι προσωρινά αδύνατη, αλλά προβλέπεται με αρκετή πιθανότητα ότι θα καταστεί δυνατή στο μέλλον. Το βασικό χαρακτηριστικό της μορφής αυτής ανώμαλης εξέλιξης του συμβατικού δεσμού είναι ότι τα παρουσιαζόμενα κλύματα τυγχάνουν από τη φύση τους προσωρινά· διαρκούν δηλαδή για περιορισμένο χρονικό διάστημα (άγνωστο πόσο), μετά την παρέλευση του οποίου θα καταστεί δυνατή η εκπλήρωση της παροχής και η κανονική εξέλιξη της συμβατικής σχέσης.

Η πανδημία του κορωνοϊού και τα μέτρα που λήφθηκαν προς αντιμετώπισή της από τις αρμόδιες αρχές των περισσότερων κρατών δημιούργησαν κλύματα εκπλήρωσης συμβατικών υποχρεώσεων που είχαν αναληφθεί. Τα κλύματα αυτά, πραγματικά ή νομικά, έχουν κατά κανόνα παροδικό χαρακτήρα, επειδή από τη φύση τους διαρκούν ή προορίζονται να διαρκέσουν για συγκεκριμένο χρόνο. Γι' αυτό, αν και δεν αποκλείεται η πρόκληση κάποιας άλλης μορφής ανώμαλης εξέλιξης της ενοχής, η πανδημία αποτελεί στις περισσότερες περιπτώσεις χαρακτηριστικό παράδειγμα «παροδικής αδυναμίας παροχής».

Η αντιμετώπιση λοιπόν των ζητημάτων που προέκυψαν στην εξέλιξη των συναλ-

λαγών από την έκρηξη της πανδημίας, ενός γεγονότος αιφνίδιου και απρόβλεπτου ακόμη και για τον πιο επιμελή συναλλασσόμενο, κατέστησε αναγκαία την ενασχόληση με την «παροδική» αδυναμία παροχής, αυτή τη νομοθετικά και επιστημονικά παραμελημένη μορφή ανώμαλης εξέλιξης της συμβατικής σχέσης.

Κλείνοντας το προλογικό αυτό σημείωμα αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω θερμά ορισμένα πρόσωπα, χωρίς τη συμπαράσταση των οποίων η προσπάθειά μου αυτή δεν θα είχε τελεσφορήσει. Εν πρώτοις τον πατέρα και Δάσκαλό μου *Απόστολο Γεωργιάδη*, ο οποίος ακάματος στα 85 χρόνια του ήταν πάντα διαθέσιμος για συζήτηση, ανταλλαγή απόψεων, ενίσχυση και ενθάρρυνση. Ακολουθεί η φίλη και συνεργάτιδά μου *Γιώτα Ευστρατίου*, Δικηγόρος και Δ.Ν., για τις ενδιαφέρουσες συζητήσεις πάνω σε θέματα της μελέτης και για τον επιστημονικό διάλογο που πολλές φορές αναπτύξαμε. Την *Βίβιαν Αναστασοπούλου* που με μεγάλη προθυμία επωμίσθηκε την ηλεκτρονική επιμέλεια του κειμένου και τη διόρθωση των δοκιμίων. Και, τέλος, τον εκδότη *Πάνο Σάκκουλα* και το επιτελείο του για την πρόθυμη ανάληψη της έκδοσης και αυτού του βιβλίου.

Αθήνα, Νοέμβριος 2021

Γεώργιος Α. Γεωργιάδης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΕΝΟΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΗ ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΟΔΙΚΗΣ ΑΔΥΝΑΜΙΑΣ ΠΑΡΟΧΗΣ

§ 1. Η «παροδική αδυναμία» παροχής: Μια πρώτη προσέγγιση

Διάγραμμα

I. Έννοια.....	1-10
II. Μορφές	11-16
III. Οριοθέτηση από τη διαρκή αδυναμία παροχής.....	17-32
IV. Νομικά ζητήματα.....	33-41

I. Έννοια

Σε όλα σχεδόν τα εγχειρίδια του Γενικού Ενοχικού υπάρχει αναφορά σε μια περίπτωση ανώμαλης εξέλιξης της ενοχής, η οποία αποκαλείται «παροδική αδυναμία» παροχής¹. Ο όρος ευλόγως προκαλεί απορίες, δεδομένου ότι δεν απαντά πουθενά στον Αστικό μας Κώδικα.

Με τον όρο «παροδική αδυναμία παροχής» περιγράφεται συνήθως ένα ευρύ φάσμα περιπτώσεων, όπου η εκπλήρωση μιας παροχής είναι προσωρινά αδύνατη, προβλέπεται όμως με αρκετή πιθανότητα να καταστεί δυνατή στο μέλλον². Οι λόγοι που μπορεί να εμποδίζουν την εκπλήρωση της παροχής ποικίλλουν και είναι δυνατόν να οφείλονται σε «εξωτερικά» αίτια ή και να εντοπίζονται στο πρόσωπο ή την επιχείρηση του οφειλέτη. Έτσι, εδώ ανήκουν λ.χ. πόλεμοι, πολιτικές αναταραχές, φυσικές καταστροφές (σεισμοί, πυρκαγιές, πλημμύρες κλπ.), επιδημίες, απαγορεύσεις εισαγωγών ή εξαγωγών, απαγόρευση εκτελωνισμού εμπορευμάτων για ορισμένο χρονικό διάστημα, απεργίες είτε στο προσωπικό της επιχείρησης του οφειλέτη είτε σε άλλους κλάδους που αυτός είναι αναγκαίο να χρησιμοποιήσει για την εκπλήρωση της παροχής του (π.χ. στον κλάδο των μεταφορών), νομοθετικές ρυθ-

1. Βλ. Γεωργιάδη, Γεν. Ενοχικό, § 24 αρ. 40· Σταθόπουλο, Γεν. Ενοχικό, § 19 αρ. 70 επ.· Παπαρήστου, Γεν. Ενοχικόν, σ. 251· Παντελίδου, Γεν. Ενοχικό, § 8 αρ. 9.

2. Πρβλ. Arnold, JZ 2002, 866· Schulze/Ebers, JuS 2004, 267· Gsell, σε Festschrift für Buchner, σ. 267· Jousseen, Schuldrecht I (Allgemeiner Teil), σ. 385.

μίσεις που απαιτούν άδεια για την εκτέλεση ορισμένων δικαιοπράξεων, η ασθένεια του οφειλέτη στις περιπτώσεις που μόνο αυτός προσωπικά μπορεί να εκπληρώσει την παροχή (όπως στη σύμβαση εργασίας) κ.ά.

- 3** Πιο συγκεκριμένα, για να υφίσταται «παροδική αδυναμία» παροχής, απαιτείται να συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις: Πρώτον, να υπάρχει ένα εμπόδιο εξαιτίας του οποίου ο οφειλέτης αδυνατεί να εκπληρώσει την παροχή του. Η νομική φύση του εμποδίου είναι αδιάφορη· μπορεί να είναι νομικό (όπως π.χ. αναγκαστικό κλείσιμο ορισμένων επιχειρήσεων ή ακόμη και των συνόρων ορισμένων κρατών με πράξεις της Πολιτείας προς αποφυγή εξάπλωσης μιας επιδημίας, με συνέπεια να δημιουργούνται προσκόμματα στην παραγωγή ή/και τη διακίνηση των αγαθών ή η επίταξη του αντικειμένου της παροχής) ή και πραγματικό (όπως π.χ. πρόκληση σημαντικών ζημιών από πυρκαγιά στην επιχείρηση του οφειλέτη, που επιφέρει αδυναμία του να παραδώσει έγκαιρα ορισμένα εμπορεύματα).
- 4** Δεύτερον, το ανωτέρω εμπόδιο πρέπει να υφίσταται κατά το χρονικό σημείο που ο οφειλέτης υποχρεούται να εκπληρώσει την παροχή του, δηλαδή κατά τον χρόνο που αυτή καθίσταται ληξιπρόθεσμη. Αυτό σημαίνει ότι το κώλυμα εκπλήρωσης της παροχής είτε εμφανίζεται τη στιγμή που η παροχή γίνεται ληξιπρόθεσμη είτε είχε εμφανιστεί πριν από το χρονικό αυτό σημείο, αλλά εξακολουθεί να υφίσταται κατά το ληξιπρόθεσμο. Αν το εμπόδιο που εμφανίστηκε νωρίτερα έχει ήδη αρθεί κατά τον χρόνο που η παροχή γίνεται ληξιπρόθεσμη, δεν μπορεί να γίνει λόγος για «παροδική αδυναμία».
- 5** Και τρίτον, το κώλυμα εκπλήρωσης της παροχής πρέπει να έχει, κατά τις αντιλήψεις των συναλλαγών, προσωρινό χαρακτήρα. Η εκπλήρωση της παροχής δεν πρέπει δηλαδή να έχει καταστεί οριστικά αδύνατη, αλλά, με βάση τα δεδομένα της συγκεκριμένης περίπτωσης, να υφίσταται μια όχι αμελητέα πιθανότητα ότι το εμπόδιο πρόκειται να αρθεί κάποια στιγμή μετά το ληξιπρόθεσμο της παροχής. Η εκτίμηση αυτή θα γίνει με βάση τις συνθήκες που υπάρχουν κατά τον χρόνο που εμφανίζεται το κώλυμα εκπλήρωσης³. Ο χρόνος άρσης του εμποδίου μπορεί να είναι εκ των προτέρων γνωστός (π.χ. απαγόρευση εξαγωγών για συγκεκριμένο, εκ των προτέρων ορισμένο, χρονικό διάστημα) είτε και να είναι αβέβαιο πόσο ακριβώς θα διαρκέσει το κώλυμα εκπλήρωσης της παροχής⁴. Πρέπει όμως να επισημανθεί ότι, σε περίπτωση που είναι τελείως αβέβαιο αν και πότε πρόκειται να αρθεί το εμπόδιο ή σε περίπτωση που η πιθανή άρση του εμποδίου τοποθετείται σε χρόνο κατά τον οποίο η εκπλήρωση της παροχής δεν θα εξυπηρετεί πλέον κανένα

3. *MünchKomm/Ernst*, § 275 BGB αρ. 147· *Seichter*, σε *Junker/Beckmann/Rüßmann, jurisPK-BGB*, § 275 αρ. 41· BGH 16.6.2012 NJW 2012, 3096· BGHZ 174, 61. Για περισσότερα σχετικά βλ. παρακ. § 8.

4. Έτσι και *Arnold*, JZ 2002, 866· *Canaris*, σε *Festschrift für Huber*, σ. 145.

συμφέρον του δανειστή, είναι πολύ πιθανό να κριθεί ότι πρόκειται οριστική και όχι παροδική αδυναμία παροχής⁵.

Με αυτά τα δεδομένα, στην «παροδική» αδυναμία παροχής μπορούν ενδεικτικά **6** να ενταχθούν οι ακόλουθες περιπτώσεις:

Υπόθεση εργασίας πρώτη: Ο Α συνάπτει με τη Β σύμβαση έργου για γεώτρηση **7** στο κτήμα της Β. Λόγω της ιδιαίτερης σύνθεσης του εδάφους στο ακίνητο της Β απαιτείται ένα ειδικό μηχάνημα, το οποίο διαθέτει στον ελλαδικό χώρο μόνο η εταιρεία του Α. Την πρώτη ημέρα εκτέλεσης των εργασιών το εν λόγω μηχάνημα χτυπάει σε σκληρό βράχο και υφίσταται σοβαρή βλάβη. Για την αποκατάσταση του μηχανήματος, χωρίς το οποίο δεν είναι δυνατή η εκτέλεση του έργου, απαιτείται χρόνος πέντε μηνών.

Υπόθεση εργασίας δεύτερη: Η Γ έχει υποσχεθεί στον Δ να του παραδώσει, στις **8** 10.2.2021, ορισμένη ποσότητα εμπορευμάτων παραγωγής της. Ωστόσο, στις 9.2.2021, στην περιοχή που βρίσκονται το εργοστάσιο και οι αποθήκες της Γ εκδηλώνεται ισχυρός σεισμός, με συνέπεια η επιχείρηση της Γ να υποστεί σοβαρές ζημιές και να μην είναι δυνατή η εμπρόθεση παράδοση των εμπορευμάτων.

Υπόθεση εργασίας τρίτη: Η Ε παραδίδει το αυτοκίνητό της προς επισκευή στο **9** συνεργείο του Ζ, αλλά ακριβώς την επόμενη ημέρα η λειτουργία του συνεργείου απαγορεύεται με κρατική πράξη στο πλαίσιο μέτρων προς αποτροπή διάδοσης ορισμένης επιδημίας. Ο Ζ αδυνατεί να εκπληρώσει τη σύμβαση έργου. Συγχρόνως, αδυνατεί, για το χρονικό διάστημα κατά το οποίο διαρκεί η απαγόρευση, να απασχολήσει τους Η και Θ που εργάζονται ως υπάλληλοι στο συνεργείο του.

Υπόθεση εργασίας τέταρτη: Ο Κ αγοράζει είδη αφρικανικής τέχνης από τον Σο- **10** μαλό κατασκευαστή Λ και ο τελευταίος αναλαμβάνει να τα παραδώσει για μεταφορά με προορισμό τον Πειραιά. Εξαιτίας πολιτικών αναταραχών και εξεγέρσεων στη Σομαλία, ο Λ αδυνατεί να παραδώσει τα εμπορεύματα προς μεταφορά και δεν είναι δυνατόν να προβλεφθεί τότε ακριβώς θα λήξουν τα γεγονότα αυτά.

II. Μορφές

Με βάση τα όσα εκτέθηκαν παραπάνω, η «παροδική αδυναμία» παροχής μπο- **11** ρεί να λάβει τις εξής μορφές⁶:

α) Το προσωρινό κώλυμα, που εμποδίζει την εκπλήρωση της παροχής, είναι **12** βέβαιο ότι πρόκειται να αρθεί σε συγκεκριμένο χρονικό σημείο μετά το ληξιπρόθεσμο, το οποίο είναι εκ των προτέρων γνωστό. Τούτο μπορεί να συμβαίνει είτε επειδή η άρση του εμποδίου εξαρτάται από ενέργειες του ίδιου του οφειλέτη είτε για άλλους λόγους. Για παράδειγμα, υφίσταται βλάβη ο εξοπλισμός που πρόκειται να χρησιμοποιήσει ο οφειλέτης για την εκπλήρωση της παροχής, και για την επισκευή

5. Βλ. παρακ. αρ. 26 επ.

6. Πρβλ. *Däubler*, σε *Festschrift für Heldrich*, σ. 57-58· *Schwarze*, *Das Recht der Leistungsstörungen*, σ. 53.

του εξοπλισμού απαιτείται συγκεκριμένο, εκ των προτέρων γνωστό, χρονικό διάστημα· ή τα νομοθετικά μέτρα που εμποδίζουν λ.χ. τον εκτελωνισμό ορισμένων εμπορευμάτων πρόκειται να ισχύσουν για συγκεκριμένο, επακριβώς καθορισμένο, χρονικό διάστημα.

- 13** β) Μπορεί με αρκετή ασφάλεια να προβλεφθεί ότι το προσωρινό κώλυμα που εμποδίζει την εκπλήρωση της παροχής πρόκειται να αρθεί σε εύλογο χρόνο μετά το ληξιπρόθεσμο, αν και δεν γνωρίζουμε ακριβώς το πότε. Παραδείγματα αυτής της κατηγορίας είναι η προσωρινή έλλειψη στην αγορά των πρώτων υλών που είναι αναγκαίες για την κατασκευή της οφειλόμενης παροχής, η επιβράδυνση της παραγωγής στην επιχείρηση του οφειλέτη συνεπεία απεργίας του προσωπικού του, τα κρατικά περιοριστικά μέτρα που λαμβάνονται (κατά τεκμήριο για περιορισμένο χρονικό διάστημα) για την αποτροπή εξάπλωσης ορισμένης επιδημίας κλπ.
- 14** γ) Την εκπλήρωση της παροχής εμποδίζει ένα κώλυμα που είναι μεν κατά τη φύση του παροδικό, όμως κατά τον χρόνο που αυτό εμφανίζεται είναι εντελώς αβέβαιο πότε τοποθετείται η πιθανή άρση του. Εδώ εντάσσονται λ.χ. πόλεμοι, πολιτικές αναταραχές, η επιβολή «εμπάργκο» αόριστης διάρκειας εναντίον ορισμένης χώρας κ.ά. Θα πρέπει όμως, προκειμένου η τελευταία αυτή περίπτωση να εντάσσεται στην «παροδική αδυναμία», να υπάρχει οπωσδήποτε ορισμένη (βάσιμη) πιθανότητα άρσης του εμποδίου εντός του χρόνου κατά τον οποίο είναι αντικειμενικά δυνατή η εκπλήρωση της παροχής⁷. Διαφορετικά θα πρέπει να δεχτούμε ότι με την εμφάνιση του εμποδίου επέρχεται οριστική (διαρκής) αδυναμία παροχής. Περισσότερα επ' αυτού στη συνέχεια.
- 15** Η «παροδική αδυναμία» τις περισσότερες φορές είναι ανυπαίτια, δηλαδή δεν μπορεί να αποδοθεί σε δόλο ή αμέλεια του οφειλέτη, όπως συμβαίνει στις παραπάνω (υπό Ι) υποθέσεις εργασίας. Δεν αποκλείεται όμως να είναι και υπαίτια, όπως όταν η εκπλήρωση της παροχής εξαρτάται από ειδική άδεια της Αρχής και ο οφειλέτης δεν προβαίνει έγκαιρα ή δεν προβαίνει καθόλου στις αναγκαίες ενέργειες για τη λήψη της άδειας· το ίδιο θα συνέβαινε στην παραπάνω πρώτη υπόθεση εργασίας, αν η βλάβη του μηχανήματος είχε προκληθεί από αμέλεια του χειριστή του, βοηθού εκπλήρωσης του Α. Σε κάθε περίπτωση, για την κρίση αν πρόκειται υπαίτια ή ανυπαίτια «παροδική αδυναμία» δεν θα λαμβάνεται υπόψη αφηρημένα η φύση του εμποδίου, αλλά ο συγκεκριμένος τρόπος με τον οποίο το εν λόγω εμπόδιο επιδρά στην εκπλήρωση της παροχής. Για παράδειγμα, εύλογα υποθέτουμε ότι η εκδήλωση μιας επιδημίας που δημιουργεί εμπόδια στη λειτουργία των επιχειρήσεων θα θεμελιώνει κατά κανόνα ανυπαίτια «παροδική αδυναμία». Διαφορετικό θα είναι όμως το πόρισμα, αν η αδυναμία έγκαιρης εκπλήρωσης της παροχής οφείλεται στο ότι ο οφειλέτης δεν έλαβε τα αναγκαία μέτρα προφύλαξης στην επιχείρησή του, βάσει των οδηγιών του Υπουργείου Υγείας, με συνέπεια να ασθενήσει μεγάλο μέρος

7. Ο *Däubler*, σε *Festschrift für Heldrich*, 2005, σ. 58, τοποθετεί την απαιτούμενη αυτή πιθανότητα σε περίπου 30%.

του προσωπικού του⁸. Επίσης, πρέπει να εξετάζεται όχι μόνο η αιτία που προκαλεί την «παροδική αδυναμία», αλλά και το αν ο οφειλέτης της «προσωρινώς αδύνατης» παροχής έχει καταβάλει την αναγκαία, με βάση την ευθύτητα και εντιμότητα που απαιτούνται στις συναλλαγές, προσπάθεια για την υπερνίκηση του εμποδίου⁹. Για παράδειγμα, εφόσον έχει διακοπεί προσωρινώς η αεροπορική συγκοινωνία μεταξύ δύο πόλεων και ο οφειλέτης είναι σε θέση, χωρίς δυσανάλογα επιπλέον έξοδα, να αποστείλει την οφειλόμενη παροχή στον τόπο κατοικίας του δανειστή οδικώς, οφείλει να το πράξει· διαφορετικά η «παροδική αδυναμία» δεν θα μπορεί να θεωρηθεί ανυπαίτια.

Πραιτέρω, η «παροδική αδυναμία» μπορεί να εμφανιστεί στο πλαίσιο τόσο στιγμιαίων (όπως στις υποθέσεις εργασίας 1, 2, 4) όσο και διαρκών συμβάσεων (όπως είναι στην υπόθεση 4 η σύμβαση εξαρτημένης εργασίας που συνδέει τον ιδιοκτήτη του συνεργείου με τους υπαλλήλους του). Εξάλλου, είναι κατά κανόνα επιγενόμενη, επέρχεται δηλαδή μετά την κατάρτιση της σύμβασης· δεν αποκλείεται όμως το προσωρινό κώλυμα που εμποδίζει την εκπλήρωση να υφίσταται ήδη κατά το χρονικό σημείο όπου συνάπτεται η σύμβαση. Στην τελευταία περίπτωση η νομική αντιμετώπιση ενδέχεται βεβαίως να διαφοροποιείται και πρέπει οπωσδήποτε να ξεκινά από την ερμηνεία της σύμβασης, διότι είναι πολύ πιθανό η σύμβαση να έχει συναφθεί υπό αίρεση ή να έχει, κατά τη συμφωνία των μερών, μετατεθεί ο χρόνος του ληξιπροθέσμου αυτής (για μετά την άρση του εμποδίου) ή να προκύπτει από το περιεχόμενο της σύμβασης ότι τα μέρη έχουν δεσμευθεί να παραμείνουν στη σύμβαση έως την άρση του εμποδίου, έστω και αν αυτή τοποθετείται σε χρόνο που απέχει αρκετά από το ληξιπρόθεσμο των εκατέρωθεν υποχρεώσεων. Τέλος, η «παροδική» αδυναμία κατά κανόνα εμποδίζει την εκπλήρωση της παροχής του οφειλέτη· δεν αποκλείεται όμως να αφορά και τον δανειστή, όταν αυτός εμποδίζεται να αποδεχθεί την παροχή εξαιτίας ορισμένου προσωρινού κωλύματος.

III. Οριοθέτηση από τη διαρκή αδυναμία παροχής

Όπως προαναφέρθηκε, βασικό χαρακτηριστικό της «παροδικής αδυναμίας» παροχής είναι η ύπαρξη μιας μη αμελητέας πιθανότητας ότι η εκπλήρωση της παροχής πρόκειται να καταστεί δυνατή στο μέλλον. Αυτό σημαίνει ότι από το πεδίο της «παροδικής αδυναμίας» πρέπει να εξαιρεθούν οι περιπτώσεις, όπου ήδη εξ αρχής προβλέπεται με βεβαιότητα ή με πιθανότητα που προσεγγίζει τη βεβαιότητα ότι το εμπόδιο δεν πρόκειται να αρθεί, ή πρόκειται να αρθεί σε χρόνο κατά τον οποίο δεν θα είναι πλέον δυνατή η εκπλήρωση της παροχής. Αν συμβαίνει αυτό, θα

8. Για την πανδημία του κορωνοϊού, ως γεγονός που προκάλεσε και εξακολουθεί να προκαλεί προσωρινά (ή και οριστικά) κωλύματα εκπλήρωσης, βλ. αναλυτικά παρακ. §§ 12, 13.

9. Πρβλ. *Fehre*, σ. 215. Περισσότερα βλ. παρακ. §§ 5 αρ. 6 επ, 12 αρ. 49 επ.

έχουμε διαρκή (οριστική) και όχι παροδική αδυναμία και θα εφαρμοστούν ευθέως οι ΑΚ 335 επ., 362 επ., 380 επ. που διέπουν την αδυναμία παροχής. Ειδικότερα:

18 α) *Μη άρσιμο κώλυμα εκπλήρωσης*: Κατ' αρχάς, στη διαρκή και όχι στην «παροδική» αδυναμία κατατάσσονται οι περιπτώσεις, στις οποίες το εμφανιζόμενο κώλυμα εκπλήρωσης είναι με απόλυτη βεβαιότητα μη άρσιμο¹⁰. Το μη άρσιμο κώλυμα είναι δυνατόν να εμφανίζεται κατά το ληξιπρόθεσμο ή και πριν από το ληξιπρόθεσμο, εφόσον όμως στην τελευταία περίπτωση δημιουργείται βεβαιότητα ότι ο νομικός λόγος που εμποδίζει την παροχή δεν πρόκειται να αρθεί¹¹. Εδώ εμπίπτει λ.χ. η καταστροφή του κατ' είδος ορισμένου αντικειμένου της παροχής· ή ο θάνατος του οφειλέτη επί μιας ενοχής που είναι δυνατόν να εκπληρωθεί μόνον από τον ίδιο· ή η περίπτωση κατά την οποία η πλωτή δεξαμενή, όπου επρόκειτο να διενεργηθούν εργασίες συντήρησης ενός πλοίου, βυθίζεται μία ημέρα πριν ξεκινήσει η εκπλήρωση της παροχής χωρίς να είναι δυνατή οποιαδήποτε πρόβλεψη ως προς τον χρόνο επαναλειτουργίας της¹². Παρόμοια θα ισχύουν, όταν η άρση του εμποδίου (είτε αυτό έχει εμφανιστεί πριν είτε κατά το ληξιπρόθεσμο) δεν μπορεί μεν να αποκλεισθεί εντελώς, όμως η πιθανότητα να συμβεί κάτι τέτοιο, με βάση τα αντικειμενικά δεδομένα του χρόνου κατά τον οποίο εμφανίζεται το κώλυμα εκπλήρωσης, είναι απειροελάχιστη, ώστε κανένας λογικός άνθρωπος να μην μπορεί να υπολογίζει βάσιμα σ' αυτήν¹³.

19 Για παράδειγμα, σύμβαση που αφορά σε μεταβίβαση δικαιώματος επικαρπίας εν ζωή¹⁴ είναι οριστικώς και όχι μόνο παροδικώς αδύνατη, διότι θα μπορούσε μεν θεωρητικά κάποια στιγμή στο μέλλον να επιτραπεί νομοθετικά η μεταβίβαση της επικαρπίας, όμως τούτο μπορεί να αποκλεισθεί αν όχι απολύτως, πάντως με πιθανότητα που προσεγγίζει σημαντικά τη βεβαιότητα. Αντίστοιχα θα ισχύουν και όταν το ατομικώς ορισμένο αντικείμενο της παροχής εκλάπη και δεν υπάρχει καμία ένδειξη ως προς τον δράστη ή ως προς το πού βρίσκεται το αντικείμενο: Η εκπλήρωση της ενοχής πρέπει και εδώ να θεωρηθεί ότι κωλύεται οριστικώς και όχι απλώς παροδικώς¹⁵. Παρόμοια αξιολογήθηκε και η συμφωνηθείσα μεταβίβαση ενός ακινήτου, η οποία κατέστη αδύνατη συνεπεία ενός νόμου που ψηφίσθηκε από το καθεστώς της πρώην Ανατολικής Γερμανίας, επειδή ο πωλητής ήταν μόνιμος κάτοικος Δυτικού Βερολίνου: Κατά τον χρόνο που ψηφίσθηκε ο εν λόγω νόμος δεν μπορούσε να θεμελιωθεί οποιαδήποτε πρόγνωση ούτε ότι επρόκειτο να καταρρευθεί το καθεστώς της πρώην Ανατολικής Γερμανίας ούτε ότι θα καταργείτο η σχετι-

10. *Planck/Siber*, Εισαγ. §§ 275-292 BGB, υπό II 2.

11. Πρβλ. *Κουμάνη*, Η μη εκπλήρωση της ενοχικής σύμβασης κατά τον ΑΚ, σ. 315 επ.

12. ΠΠρΠειρ (ναυτ.) 3710/2019 αδημοσίευτη στον νομικό τύπο.

13. Πρβλ. *Faust*, σε *Huber/Faust*, *Schuldrechtsmodernisierung*, κεφ. 8 αρ. 1.

14. Χωρίς να έχει ορισθεί κατ' εξαίρεση ότι η επικαρπία είναι μεταβιβαστή (βλ. ΑΚ 1166).

15. *Huber*, *Leistungsstörungen II*, σ. 703-704.

κή απαγόρευση. Επομένως, η επιγενόμενη αδυναμία παροχής στο πρόσωπο του πωλητή του ακινήτου ήταν διαρκής (οριστική) και όχι παροδική¹⁶.

β) *Συμβάσεις απόλυτα ακριβόχρονης εκπλήρωσης*: Περαιτέρω, στην εδώ εξεταζόμενη προβληματική δεν ανήκουν ούτε περιπτώσεις όπου, με μόνη την άπρακτη παρέλευση του χρόνου κατά τον οποίο πρέπει να εκπληρωθεί η παροχή, καθίσταται οριστικώς (και όχι απλώς παροδικώς) αδύνατη η εκπλήρωσή της. Αυτό συμβαίνει στις λεγόμενες συμβάσεις απόλυτα ακριβόχρονης εκτέλεσης, οι οποίες από τη φύση τους δεν είναι δυνατόν να εκπληρωθούν σε χρόνο διαφορετικό του συμφωνηθέντος¹⁷. Πρόκειται δηλαδή για συμβάσεις, στις οποίες ο συμφωνημένος χρόνος παροχής είναι τόσο ουσιώδης, ώστε τυχόν καθυστερημένη εκπλήρωση καθιστά την παροχή (οριστικώς) αδύνατη ή άχρηστη για τον δανειστή της¹⁸. Με άλλες λέξεις, σ' αυτές τις συμβάσεις η παραμικρή καθυστέρηση στην εκπλήρωση της παροχής την καθιστά (οριστικώς) αδύνατη.

Παραδείγματα τέτοιων συμβάσεων είναι λ.χ. η εκτύπωση του προγράμματος που πρόκειται να μοιραστεί στους θεατές ορισμένης εκδήλωσης¹⁹, η δημοσίευση, σε κυριακάτικο φύλλο εφημερίδας, αναγγελίας και οδηγιών για τις εκλογές ορισμένου σωματείου που πρόκειται να διεξαχθούν την ημέρα εκείνη²⁰, η παραγωγή μικρής μαγνητικής ταινίας (βίντεο κλιπ) που προορίζεται (και μπορεί μόνο) να προβληθεί σε μια συγκεκριμένη επετειακή εκδήλωση²¹, η μίσθωση ορισμένου χώρου για τη διενέργεια εκδήλωσης που πρόκειται να λάβει χώρα σε συγκεκριμένη ημερομηνία²², η μίσθωση δωματίων ενός ξενοδοχείου από αεροπορική εταιρεία, η οποία αναγκάστηκε να ματαιώσει ορισμένο δρομολόγιό της, προκειμένου να καταλύσουν εκεί επιβάτες της, ώσπου να μπορέσει να τους προωθήσει στον προορισμό τους με άλλη πτήση· η συμφωνία με ορισμένο φωτογράφο για τη φωτογραφική αποτύπωση ενός αστερισμού που είναι ορατός από τη γη μόνο μια συγκεκριμένη νύχτα²³, η ναύλωση πτήσης από εταιρεία προς μεταφορά των μελών της σε συγκεκριμένο συνέδριο²⁴, η παραγγελία γαμήλιας τούρτας για τη σχετική δεξίωση κ.ά.

16. BGH 16.6.2012 NJW 2012, 3096.

17. ΜΕΦΠΑτρ 527/2017 Νόμος· ΕφΠειρ (ναυτ.) 584/2014 ΕΕμπΔ 2015, 400.

18. ΑΠ 1636/2018 ΧρΙΔ 2019, 589· ΑΠ 1369/2007 ΕφΑΔ 2008, 89· Γαζής, ΕρμΑΚ 401 αρ. 7· Γεωργιάδης, Γεν. Ενοχικό, § 24 αρ. 40· Τσολακίδης, ΧρΙΔ 2020, 392.

19. *Staudinger/Caspers*, § 275 BGB αρ. 17.

20. Πρβλ. BAG 7.6.1988 NJW 1989, 63.

21. OLG Köln 14.11.2018 11 U 71/18.

22. Πρβλ. ΕφΑθ 2441/2001 ΔΕΕ 2001, 891.

23. *Schwarze*, AcP 2007, 439.

24. Πρβλ. ΑΠ 1369/2007 ΕφΑΔ 2008, 89 (χωρίς πάντως σαφή κρίση για το είδος της σύμβασης). Αντιθέτως, η σύμβαση αεροπορικής μεταφοράς χωρίς να συντρέχουν τέτοιες επιπλέον «ειδικές συνθήκες» δεν μπορεί να θεωρηθεί ακριβόχρονης εκτέλεσης, διότι κατά κανόνα υπάρχει συμφέρον του επιβάτη έστω και για καθυστερημένη μετάβαση στον προορισμό του. Το ίδιο ισχύει κατ' αρχάς και όταν η καθυστέρηση της πτήσης έχει ως συ-

- 22** Πιο συγκεκριμένα, σε ορισμένες από αυτές τις συμβάσεις η εκπλήρωση μετά τον συμφωνημένο χρόνο παροχής είναι φυσικώς αδύνατη (όπως συμβαίνει επί της συμφωνίας με ορισμένο καλλιτέχνη να εμφανισθεί σε συγκεκριμένη εκδήλωση, που θα διεξαχθεί ορισμένη μέρα και ώρα), ενώ σε άλλες περιπτώσεις ο οφειλέτης της ακριβόχρονης παροχής είναι μεν τυπικά δυνατόν να την εκπληρώσει και μετά τον συμφωνημένο χρόνο (λ.χ. ο τυπογράφος μπορεί, από καθαρά φυσική έποψη, να προβεί στην εκτύπωση του προγράμματος της εκδήλωσης και την επόμενη ημέρα από τη διεξαγωγή της ή η εφημερίδα να δημοσιεύσει την αναγγελία των κυριακάτικων εκλογών και τη Δευτέρα), όμως μια τέτοια εκπλήρωση δεν έχει κανένα νόημα για τον δανειστή, διότι αδυνατεί να εξυπηρετήσει τον σκοπό της σύμβασης²⁵.
- 23** Όπως έχει προσφυώς παρατηρηθεί, ο χρόνος εκπλήρωσης στις συμβάσεις αυτές «ταυτοποιεί» την οφειλόμενη παροχή²⁶. Ο οφειλέτης δεν υποχρεούται απλώς στην πράξη της εκπλήρωσης (λ.χ. στην εν γένει εκτύπωση ενός φυλλαδίου προσφορών), αλλά στη διενέργεια της εν λόγω πράξης στον συγκεκριμένο χρόνο που οριοθετείται από τον συμβατικό σκοπό²⁷ (λ.χ. εγκαίρως, προκειμένου να διανεμηθεί το φυλλάδιο σε συγκεκριμένη ημέρα διότι οι αναφερόμενες σ' αυτό προσφορές προορίζονται να ισχύσουν αποκλειστικά στον συγκεκριμένο χρόνο). Το συμφέρον του δανειστή για χρήση της οφειλόμενης παροχής συνδέεται τόσο στενά με ορισμένο χρονικό σημείο εκπλήρωσης, ώστε τυχόν προσφορά της παροχής σε οποιονδήποτε άλλο χρόνο την καθιστά ακατάλληλη για την πραγματοποίηση του σκοπού για τον οποίο συνολογήθηκε· το γεγονός δε αυτό είναι γνωστό και στον οφειλέτη, διότι προκύπτει από τη φύση και το περιεχόμενο της συμφωνίας²⁸. Αυτό σημαίνει ότι τυχόν εκτέλεση της ακριβόχρονης παροχής σε άλλο χρόνο έχει ως συνέπεια ότι δεν επέρχεται στην πραγματικότητα εκπλήρωση, διότι αυτό που εκπληρώνεται ετεροχρονισμένα είναι «μια άλλη παροχή», όχι αυτή που οφειλόταν με βάση τη σύμβαση²⁹. Το νυφικό μπορεί λ.χ. να παραδοθεί στη νύφη και την επόμενη ημέρα

νέπεια να χάσει ο επιβάτης την ανταπόκρισή του, διότι παραμένει κι εδώ, κατά τεκμήριο, το συμφέρον του να προωθηθεί στον προορισμό του όσο γίνεται πιο γρήγορα (BGH 28. 5. 2009 NJW 2009, 2743).

25. Βλ. *Schwarze*, AcP 2007, 439, 440.

26. *Βαλτούδης*, ΕλλΔνη 2015, 656.

27. *Nastelski*, JuS 1962, 295.

28. *Κουμάνης*, Η μη εκπλήρωση, σ. 151-153, ο οποίος όμως φρονεί ότι στις συμβάσεις απόλυτα ακριβόχρονης εκπλήρωσης δεν πρέπει να εφαρμόζονται οι διατάξεις για την αδυναμία παροχής, αλλά να δίδεται στον δανειστή δικαίωμα υπαναχώρησης με βάση την ΑΚ 401 κατ' αναλογία όσων ισχύουν για τις συμβάσεις σχετικά ακριβόχρονης εκπλήρωσης (από το έλασσον στο μείζον). Σημειώνεται επίσης ότι σύμφωνα με άλλη γνώμη, για να χαρακτηριστεί μια σύμβαση ως ακριβόχρονης εκτέλεσης δεν είναι αναγκαία η γνώση του οφειλέτη ότι η μη εκπλήρωση κατά τον καθορισθέντα χρόνο καθιστά την παροχή αδύνατη ή άχρηστη για τον δανειστή (έτσι *Γαζής*, ΕρμΑΚ 401 αρ. 7).

29. Πρβλ. *Μπαλή*, Γεν. Ενοχικό, § 52 αρ. 1· *Staudinger/Caspers*, § 275 BGB αρ. 16· *Seichter*,